

**Vabariigi Valitsuse määruse
„Hiiu maakonna kaitsealuste parkide ja puistu piirid” eelnõu
SELETUSKIRI**

1. Sissejuhatus

Looduskaitseseaduse (edaspidi ka *LKS*) § 10 lõike 1 alusel on Vabariigi Valitsusel õigus võtta ala kaitse alla ja kehtestada ala kaitsekord. Eelnõukohase määrusega muudetakse Hiiu maakonna nelja olemasoleva kaitsealuse pargi ja ühe puistu piire. Kaitse alla jäävate parkide ja puistu kehtivat kaitsekorda ei muudeta.

Parkide ja puistu piire muudetakse *LKS* § 13 lõike 1 alusel. Muudatused on tinginud vajadus ajakohastada objektide piire ja tagada loodusväärtuste parem kaitse. Muu hulgas arvatakse Kärkla linnapargi idaosast välja parkla ja Vaemla mõisa pargist tapamaja ning Sanglepa allée eraldatakse kogu ulatuses Suuremõisa mõisa pargist, piiritletakse ja jäetakse kaitse alla eraldi kaitstava loodusobjektina (puistuna).

Määruse eelnõu on koostanud Keskkonnaameti looduskaitse planeerimise osakonna vanemspetsialist Andres Miller (tel 503 6455, e-post andres.miller@keskkonnaamet.ee), eelnõu kaitsekorra otstarbekust on kontrollinud Keskkonnaameti looduskaitse planeerimise osakonna juhtivspetsialist Nele Saluveer (tel 5693 9110, e-post nele.saluveer@keskkonnaamet.ee). Eelnõu õigusekspertiisi on teinud Keskkonnaameti õigusosakonna jurist Johanna Jürima (teenistussuhe lõppenud), Kliimaministeeriumi kontaktisik eelnõu ministeeriumite vahelisel kooskõlastamisel ja kinnitamisel on Marika Erikson (tel 626 2880, e-post marika.erikson@kliimaministeerium.ee), keeleliselt on toimetanud Siiri Soidro (tel 640 9308, e-post siiri.soidro@tlu.ee).

2. Eelnõu sisu, piirangute, piiritlemise ja kaitse alt välja arvamise põhjendus

2.1. Kaitstavate parkide ja puistu piirid

Parkide piire muudetakse, et viia need vastavusse uuema aluskaardiga ja võtta pargi koosseisu kogu väärtuslik pargi osa. Parkide piiritlemisel on lähtutud põhimõttest kaitsta parki kui tervikut, sealhulgas nii pargi elus- (põlispuud, pargi puistu ja neist sõltuvad elustikurühmad) kui ka eluta (pargi planeering, pargi piirded, väikevormid ja muud kultuuriväärtused) väärtusi. Piiritlemisel on arvestatud, et alade piirid oleksid selgelt tuvastatavad ja üheselt mõistetavad. Välispiiride määramisel on võimaluse korral kasutatud selgepiirilisi ja ajas vähe muutuvaid orientiire, nagu veekogude kaldaid, teede servi, kõlvikute piire, aga ka mõõdistatud maaüksuste piire ja mõttelisi sirgeid.

Alleede piiritlemisel lähtuti looduslikest tingimustest, maastikuarhitekt Sulev Nurme väitest, et puu juurte ulatus on kaks kuni neli korda suurem puu võra ulatusest, ning Tallinna linnavolikogu on 2. septembri 2004. a määrusega nr 32 kinnitatud Tallinna linna kaevetööde eeskirjast. Selle eeskirja § 2 lõike 1 punktis 7 on esitatud puu elutegevuse tagamiseks piisava juurestiku kaitsevööndi arvutamise valem, milleks on puu rinnasläbimõõt sentimeetrites korda 0,12 võrdub kaitsevööndi raadius meetrites ($d_{1,3} \times 0,12 = r$). Sanglepa allée ja Suuremõisa

vahtra-tamme puiestee põlispuude keskmine rinnasläbimõõt on umbes 90 cm. Seega on puude juurestiku kaitseks vajaliku vähima vööndi ulatus u 11 m. Allee ja puiestee puuridade vahe on u 8 m (puude vahe reas on 6–7 m). Seetõttu on Sanglepa allee ja Suuremõisa vahtra-tamme puiestee ulatuseks kavandatud 15 m allee või puiestee telgjoonest. Selline ulatus peaks tagama kaitstavate puude elutegevuseks piisava juurestiku kaitse.

Kärdla linnapargi 2000. aastast (Vabariigi Valitsuse 30. mai 2000. a määruse nr 174 „Kaitsealuste parkide välispiiride kirjeldused” § 1 lõige 2) pärit piiri kirjeldus on järgmine: „Kärdla linnapargi välispiir (edaspidi piir) algab põhjaosas paigast, kus parki läbiv kraav ristub Posti tänavaga, sealt kulgeb piir piki Posti tänavat kuni ristumiseni Uue tänavaga. Idapiir paikneb piki Uut tänavat kuni Nuutri jõeni. Pargi lõunapiiriks on Nuutri jõgi ja läänepiiriks kuivenduskraav, mis algab Nuutri jõest ja kulgeb Posti tänavani.” Piirikirjelduse tühistas Vabariigi Valitsuse 29. juuni 2006. a määrus nr 151 „Hiiu maakonna kaitsealuste parkide piirid”, mille lisas esitati pargi skeem Eesti põhikaardil mõõtkavaga 1 : 5000.

Kärdla linnapargi uueks piiriks on edelas jätkuvalt Nuutri jõe paremkallas. Pargi lääneosas ühtib pargi piir katastripiiriga. Pargi kirdepiir kulgeb mööda Posti tänava teekatte lõunaserva kuni 50 m-ni enne Posti ja Uue tänava ristmikku. Sealt kulgeb pargi piir mööda parklasse suunduva tee lääneserva, siis ümber parkla Uue tänava lääneservani ning mööda seda Nuutri jõeni. Pargist arvatakse välja Uue tänava parkla senise pargi idatipus. Pargi pindala väheneb senisega (5,17 ha) võrreldes 0,12 ha võrra ja on edaspidi 5,05 ha. Kõik piirimuudatused (kaitse alt arvatakse välja 0,23 ha ja kaitse alla võetakse 0,11 ha) puudutavad vaid munitsipaalmaad.

Kärdla linnapark on kinnismälestiste (Kärdla kirik ning II maailmasõjas hukkunute ja terroriohvrite ühishaud) kaitsevööndina ka muinsuskaitse all.

Kärdla rannapargi 2000. aastast (Vabariigi Valitsuse 30. mai 2000. a määruse nr 174 „Kaitsealuste parkide välispiiride kirjeldused” § 2 lõige 2) pärit piiri kirjeldus on järgmine: „Kärdla rannapargi välispiir (edaspidi piir) piirneb kaguosas Vabriku väljak 8 hoone välisseinaga, edasi aiaga. Lõunapiiriks on mustkattega Lubjaahju tänav, mis poolkaarega läheb üle läänepiiriks ja kulgeb piki seda tänavat kuni parkimisplatsini, sealt edasi piki kruusateed lääne-idasuunalise kruusateeni. Nimetatud tee on ühtlasi pargi põhjapiiriks, mis lõpeb paigas, kus idapiiriks olev aed ristub nimetatud teega.” Piirikirjelduse tühistas Vabariigi Valitsuse 29. juuni 2006. a määrus nr 151 „Hiiu maakonna kaitsealuste parkide piirid”, mille lisas esitati pargi skeem Eesti põhikaardil mõõtkavaga 1 : 5000.

Kärdla rannapargi uueks piiriks on jätkuvalt Lubjaahju tänava pargipoolse teekatte serv, kusjuures pargist arvatakse välja Lubjaahju tänava parkla Rannapaargust (Lubjaahju tn 3) lõuna pool. Edasi kulgeb pargi piir mööda Lubjaahju põigu pargipoolset serva (arvestuslikult 2 m tee teljest) kuni katastriüksuseni Väike-Sadama tn 1d (tunnusega 20501:001:0211; ei jää pargi koosseisu), siis mööda katastripiiri ja lühikesi mõttelisi sirgeid Lubjaahju tänavani. Pargi pindala väheneb senisega (4,27 ha) võrreldes 0,03 ha võrra ja on edaspidi 4,24 ha. Pargist arvatakse välja 0,03 ha eramaad katastriüksusel Vabrikuväljak 8 (37101:003:0550) ja 0,06 ha munitsipaalmaad ning pargiga liidetakse 0,06 ha peamiselt munitsipaalmaad.

Kärdla rannapark on kinnismälestise (Kärdla hiiurootslaste kalmistu) kaitsevööndina ka muinsuskaitse all.

Suuremõisa mõisa pargi 2000. aastast (Vabariigi Valitsuse 30. mai 2000. a määruse nr 174 „Kaitsealuste parkide välispiiride kirjeldused” § 3 lõige 2) pärit piiri kirjeldus on järgmine:

„Suuremõisa pargi välispiir kulgeb põhjaosas mööda vana Suuremõisa–Käina maanteed, lääneosas aga mööda Suuremõisa–Salinõmme teed kuni Kärkla metskonna kvartalit 418 läbiva ida-läänesuunalise sihini, edasi mööda seda kuni jõeni, sealt piki sama kvartali põhjapiiri kuni Suuremõisa jõeni, siis mööda jõge lõuna suunas kuni kinnistuni A70. Lõunapiiriks on kinnistu A70 loodepiir kuni selle lõikumiseni pinnasteega. Alates pargi lõunaosast on idapiiriks pinnastee, mis kulgeb Suuremõisa asula puhastusseadmetest lähtuva kraavini, siis piki kinnikasvanud kraavi uuesti pinnasteeni, edasi mööda seda kuni lossihoovi läbiva teeni. Pargi koosseisu kuuluvad veel lossihoone taga asuv pargiosa, mida piirab paekivist müür, Heltermaa maantee äärde jääv tammeallee kuni kaupluseni 30 meetri ulatuses. Pargi koosseisu jäävad järgmised kinnistud: Kooli A67, A81 pargi idapiiri ja jõe vahele jääv ala, A65 pargi idapiiri ja jõe vahele jääv ala, Käina metskonna kvartali 147 Salinõmme maanteest ida poole jääv osa, samuti põline riigimets.” Piirikirjelduse tühistas Vabariigi Valitsuse 29. juuni 2006. a määrus nr 151 „Hiiu maakonna kaitsealuste parkide piirid”, mille lisas esitati pargi skeem Eesti põhikaardil mõõtkavaga 1 : 15 000.

Suuremõisa mõisa pargist arvatakse välja Sanglepa allée, mis oli seni osaliselt mõisa pargi koosseisus (2,54 ha ulatuses), kuid mida edaspidi kaitstakse tervikuna eraldi kaitsealuse objektina. Koos muude muudatustega väheneb pargi pindala senisega (50,21 ha) võrreldes 2,1 ha võrra ja on edaspidi 48,11 ha. Pargi koosseisust arvatakse välja 3,05 ha, millest 2,23 ha on eramaa (16 maaüksusel), 0,17 ha on munitsipaalmaa (5 maaüksusel) ja 0,65 ha on riigimaa (6 maaüksusel). (Pargi koosseisust välja arvatavast maast jääb 2,54 ha Sanglepa allée koosseisu ja seal kaitsekord ei muutu.) Pargi koosseisu ja kaitse alla võetakse 0,95 ha, millest 0,37 ha on eramaa (18 maaüksusel), 0,09 ha on munitsipaalmaa (9 maaüksusel) ja 0,49 ha on riigimaa (11 maaüksusel).

Suuremõisa mõisa pargi uus piir kulgeb katastriüksuse Sanglepa allée lõik 200 (63902:001:0636) läänepiirilt (Sanglepa allée idapiirilt) Suuremõisa jõel mööda kergliiklustee (vana Käina maantee) loodepiiri (arvestuslikult 2 m tee pikiteljest) ja siis mööda katastripiiri Kärkla ehk põhja poole suunduva tamme-vahtraalleeni, kulgedes sealt ligi 600 m edasi 15 m kaugusel mõlemal pool allée pikitelge Suuremõisa–Kassarisoo teeni. Kirde ehk kiriku ehk Heltermaa poole kulgeb pargi piir umbes 400 m ulatuses samuti 15 m laiuselt mõlemal pool tammeallee pikitelge kuni pargi senise piirini (u 12 m enne tuuleveski varemeid). Edasi kulgeb pargi piir mööda katastripiiri, kivimüüri ja mõttelist sirget ümber mõisa peahoone ning seejärel uuesti mööda katastripiiri pargiteeni Suuremõisa jõe ääres.

Seni läbi õuema ja hoonete kulgenud pargi piir nihutatakse katastripiirile ning osa õuemaad ja hooneid (0,2 ha) arvatakse looduskaitseliste piirangute alt välja (muinsuskaitseliste piirangud jäävad). Suuremõisa jõest ida poole jääv kergliiklustee osa jäetakse pargi koosseisu, et tee arendamisel oleks vajaduse korral võimalik seada pargi kaitseks tingimusi.

Suuremõisa jõe ääres kulgeb pargi piir lõunakaarde mööda jalgrada ja mõttelist sirget ning katastripiiri jõeni, sealt mööda mõttelist sirget jalgraja otsani ja edasi mööda jalgraja telge kagu poole merikotka püsielupaigani.

Pargiga liidetakse püsielupaiga ja pargi vahel riigimetsamaal asuv väike kiil (0,1 ha).

Merikotka püsielupaiga juurest kulgeb pargi piir mööda katastripiiri (ja Väinamere hoiuala piiri) Suuremõisa jõeni ning siis mööda jõe paremkallast ülesvoolu kunagise metsasihini. Sealt kulgeb pargi piir mõttelise sirgena mööda kunagist metsasihti (ja senist pargi piiri) lääne poole

Suuremõisa–Salinõmme teeni. Mööda teekatte serva kulgeb pargi piir põhja poole Sanglepa alleeni ja mööda allee piiri tagasi Suuremõisa jõeni.

Suuremõisa mõisa park on mõisa pargina ja ajalooliste ehitiste tõttu lisaks looduskaitsele ka muinsuskaitse all.

Suuremõisa vahtra-tamme puiestee on kaardiobjektina keskkonnaregistrisse kantud 2000. aastal Eesti Metsakorralduskeskuse poolt veel Nõukogude Liidu okupatsiooni ajal koostatud dokumendi „Hiiumaa Metsamajandi järelvalvepiirkonna looduskaitseobjektid” materjalide alusel. Vabariigi Valitsuse 29. juuni 2006. a määruse nr 151 „Hiiu maakonna kaitsealuste parkide piirid” lisas esitati Suuremõisa vahtra-tamme puiestee Suuremõisa mõisa pargi skeemil pargi osana, mitte eraldi objektina. Sellest ajast käsitletakse Suuremõisa vahtra-tamme puiesteed Suuremõisa mõisa pargi osana.

Vaemla mõisa pargi 2000. aastast (Vabariigi Valitsuse 30. mai 2000. a määruse nr 174 „Kaitsealuste parkide välispiiride kirjeldused” § 4 lõige 2) pärit piiri kirjeldus on järgmine: „Vaemla pargi välispiir kulgeb läänes piki Vaemla–Vaku maanteed, lõunapiiriks on Käina–Heltermaa maantee ja põhja- ning idapiiriks on pargi kuivenduskraav. Vaemla park asub endisel talumaal Vaemla A45.”. Piiri kirjelduse tühistas Vabariigi Valitsuse 29. juuni 2006. a määrus nr 151 „Hiiu maakonna kaitsealuste parkide piirid”, mille lisas esitati pargi skeem Eesti põhikaardil mõõtkavaga 1 : 5000.

Vaemla mõisa pargi uueks piiriks läänes on jätkuvalt endise Vaemla–Vaku maantee, nüüdse Allika–Vaemla kõrvalmaantee teekatte idapoolne serv. Lõunapiiriks on endise Käina–Heltermaa maantee, nüüdse Suuremõisa–Käina–Emmaste tugimaantee teekatte loodepoolne serv. Mujal kulgeb pargi piir mööda katastripiiri või katastripiiri mõttelist pikendust maanteeni. Erandiks on pargi idanurgas asuva väikese tapamaja territoorium, mis arvatakse looduskaitsealuste piirangute alt välja (muinsuskaitsealused piirangud jäävad). Pargi pindala on senise 6,93 ha asemel 0,1 ha võrra väiksem ehk 6,83 ha. Kaitse alla võetakse 0,13 ha riigimaad ja kaitse alt arvatakse välja 0,23 ha maad, millest 0,21 ha on eraomandis ja 0,02 ha riigiomandis.

Vaemla mõisa pargis on kaks kaitstavat looduse üksikobjekti: Vaemla mägivaher (keskkonnaregistris koodiga KLO4001223) ja Vaemla hõbevaher (KLO4001246). Kummagi üksikobjekti ümber on 50 m raadiusega kaitsevöönd, neist hõbevahtra kaitsevöönd ulatub 12 m pargi piirist väljapoole, kuid pargi piiritlemisel seda ei arvestatud.

Vaemla mõisa park on mõisa pargina ja ajalooliste ehitiste varemete tõttu lisaks looduskaitsele ka muinsuskaitse all.

Sanglepa allee ulatust ei ole teadaolevalt varem ühegi õigusaktiga sätestatud. Keskkonnaregistris oleva senise piiri kandealuseks on kunagise Hiiumaa keskkonnateenistuse 2008. aasta kiri (12.11.2008 nr 31-3-1/49774), millega edastati tollasele Keskkonnaministeeriumi Info- ja Tehnokeskusele keskkonnaregistris olevate Hiiu maakonna piiritlemata kaitsealuste objektide piirid MapInfo kaardikihtidena. Allee ulatub edaspidi Suuremõisa jõest u 4,9 km pikkuselt Käina ehk edela poole. Sanglepa allee edelapiiriks on katastriüksuse Jõeküla tee (20501:001:0385, edaspidi looduskaitse alla ei kuulu, munitsipaalomand) kirdepiir ja selle mõtteline pikendus Suuremõisa–Käina–Emmaste tugimaantee teekatteservani (kaitse alt arvatakse välja 0,01 ha teeäärset munitsipaal- ja riigimaad). Loodeservas on allee piiriks Suuremõisa–Käina–Emmaste tugimaantee

teekatteserv, kaguservas on allee ulatuseks 15 m allee pikiteljest. Suuremõisa–Salinõmme kõrvalmaanteest kirde pool on allee loodepiir allee pikiteljest samuti 15 m kaugusel. Sanglepa allee kirdepiiriks on Suuremõisa jõel olev katastripiir. Suuremõisa–Salinõmme kõrvalmaanteest kirde pool piirneb Sanglepa allee kagu ja ida pool Suuremõisa mõisa pargiga.

Sanglepa allee pindala on senisest (6,15 ha) 7,91 ha võrra suurem ja on edaspidi 14,06 ha, kuid sellest oli seni looduskaitse all (senise Sanglepa allee ja Suuremõisa mõisa pargi või nende mõlema piires) 7,05 ha. (Senise Suuremõisa mõisa pargi koosseisust arvatakse Sanglepa allee koosseisu 2,54 ha maad, mis puudutab seitset eramaaüksust, kaht munitsipaalma üksust ja nelja riigima üksust.) Uut maad võetakse kaitse alla 7,01 ha. Kaitse alla võetavast maast on 3,05 ha eraomandis, 0,34 ha munitsipaalomandis, 3,55 ha riigiomandis ja 0,07 ha katastrisse kandmata (2020. a jaanuari seisuga). Kaitse alt arvatakse välja 0,01 ha seni Suuremõisa mõisa pargi koosseisu kuulunud allee maad, mis jaguneb kolme katastriüksuse vahel, neist kaks on riigiomandis ja üks eraomandis.

Sanglepa allee on mõisaaegse alleena lisaks looduskaitsele ka muinsuskaitse all.

Eelnõukohase määruse jõustumisel arvatakse nimetatud parkidest ja alleest eramaad kaitse alt välja kokku 0,53 ha ja võetakse kaitse alla 3,42 ha.

2.2. Kaitsekord

2.2.1. Kaitsekorra kavandamine

Vabariigi Valitsus on 28. juuli 2025. a määrusega nr 59 „Kaitsealuste parkide, puistute ja arboreetumite kaitse-eeskiri” (edaspidi *parkide kaitse-eeskiri*) kehtestanud kõigi maastikukaitseala eritüübina kaitse alla võetud parkide, puistute ja arboreetumite kaitsekorra. Eelnõukohase määrusega ei nähta ette vajadust seda kaitsekorda muuta, kuna see tagab kaitseväärtuste soodsa seisundi säilimise ning annab võimaluse soodsa seisundi parandamiseks ja taastamiseks. Eelnõukohase määrusega kaitsekorra muutmist ei kaasne, kuid selguse huvides antakse alljärgnevalt ülevaade kaitsekorrast, millega tuleb pärast piiride kehtestamist arvestada.

Vastavalt kaitsekorra eripärale ja majandustegevuse piiramise astmele on kõik pargid (sh alleed, edaspidi koos *park* või *pargid*) tervikuna määratud piiranguvööndisse. Pargi soodne seisund tagatakse piiranguvööndi kaitseresžiimiga, seades piirangud ainult parkide põhiväärtusi ohustavale tegevusele, pargi vaatelisuse ja terviklikkuse rikkumisele.

2.2.2. Pargi piiranguvöönd

2.2.2.1. Piiranguvööndi eesmärk

Piiranguvöönd on kaitseala maa- või veeala, kus majandustegevus on lubatud, arvestades looduskaitsealade sätetud kitsendusi ning parkide kaitse-eeskirjaga sätetud erisusi. Kuna iga kaitsealune park koosneb ühest piiranguvööndist, siis selle piiranguvööndi eesmärk ei erine pargi kaitse eesmärgist. Parkide kaitse-eeskirja § 1 lõike 1 järgi on pargi kaitse eesmärk planeeringu, sealhulgas ajalooliselt kujunenud planeeringu, dendroloogiliselt, kultuurilooliselt, ökoloogiliselt ja esteetiliselt väärtusliku pargipuistu ja maastikuilme ning pargi- ja aiakunsti kujunduselementide säilitamine koos edasise kasutamise ja arendamise suunamisega ning

kaitsealuste liikide ja kaitsealuste looduse üksikobjektide kaitse. Parkide kaitse-eeskirja § 1 lõike 2 järgi on puistu (sh allee) kaitse eesmärk looduskaitse, dendroloogilise, kultuuriloolise, ökoloogilise ja esteetilise väärtuse säilitamine ning kaitsealuste liikide kaitse.

2.2.2.2. Lubatud tegevused ja liikumine pargis

Piiranguvööndis on lubatud majandustegevus, arvestades parkide kaitse-eeskirjas sätestatud erisusi. Parkide kaitse-eeskirja järgi on eelnõukohases määruses käsitletavates kaitsealustes parkides lubatud inimeste viibimine, jahipidamine ja kalapüük, sõidukiga sõitmine teedel, jalgratta ja kergliikuriga ka radadel, kogu pargis sõidukiga ja maastikusõidukiga sõitmine järelevalve- ja päästetöödel, kaitseala valitsemise ja kaitse korraldamisega seotud tegevusel, kaitseala valitseja nõusolekul teostataval teadustegevusel, parkide kaitse-eeskirjaga lubatud töödel, olemasolevate ehitiste hooldustöödel ja rahvaürituse korraldamise eesmärgil, mootorita ujuvvahendiga sõitmine, mootoriga ujuvvahendiga sõitmine veekogudel, kus on lubatud sisepõlemismootoriga ujuvvahendi kasutamine, põõsaste kujundamine ning telkimine ja lõkke tegemine rahvaürituse ajal, samuti õuemaal ja kohas, mis on kaitseala valitseja nõusolekul selleks ette valmistatud, muudel juhtudel kaitseala valitseja nõusolekul. Tingimusel, et ei kahjustata pargi kaitse eesmärke ega tekitata olulist kaitsealuste liikide häirimist ning pinnase- ja puittaimestiku kahjustusi, on pargis lubatud rahvaürituse korraldamine. Lubatud on biotsiidi, taimekaitsevahendi ja väetise kasutamine, välja arvatud looduslikul rohumaal.

Kaitseala valitseja nõusolekul on pargis lubatud veekogu veetaseme ja kaldajoone muutmine, põõsarinde eemaldamine, puuvõra kujundamine, puittaimestiku istutamine ja raie, ehitise püstitamine, kusjuures rahvaürituse korraldamisel on ajutise rajatise püstitamine lubatud ilma kaitseala valitseja nõusolekuta, kui rajatis likvideeritakse ühe nädala jooksul pärast ürituse toimumist. Kaitseala valitseja nõusolekul on lubatud ka roo varumine külmumata pinnasel ning puistust puhtpuistu kujundamine.

Park on mõeldud avalikuks kasutamiseks ning vastavalt LKS § 15 lõikele 1 ei ole kinnisasja valdajal õigust keelata pargi maa-alal teede ja radade avalikku kasutamist päikesetõusust päikeseloojanguni. Õuemaal viibimine on lubatud üksnes kinnisasja valdaja loal.

2.2.2.3. Vajalikud tegevused

Pargi poollooduslike koosluste aladel on nende ilme ja liigikoosseisu tagamiseks vajalik niitmine, loomade karjatamine ning puu- ja põõsarinde kujundamine ja harvendamine. Vaadete avamiseks on vajalik raie.

2.2.2.4. Keelatud tegevused pargis

Pargis on keelatud uue maaparandussüsteemi rajamine, maavara kaevandamine ja energiapuistu rajamine. Kaitseala valitseja nõusolekuta on pargis keelatud muuta katastriüksuse kõlvikute piire ja sihtotstarvet, koostada maakorralduskava ja teha maakorraldustoiminguid, kehtestada detailplaneeringut ja üldplaneeringut, lubada ehitada ehitusteatise kohustusega või ehitusloakohustuslikku ehitist, sealhulgas lubada püstitada või laiendada paadisilda, seada projekteerimistingimusi, anda ehitusluba, rajada uut veekogu, mille pindala on suurem kui viis

ruutmeetrit, kui selleks ei ole vaja anda veeluba, ehitusluba või esitada ehitusteatist, ning lisasöötaja jahiulukeid.

Pargis asuva kaitstava looduse üksikobjekti puhul peab arvestama, et üksikobjekti kaitsevööndis (mis on piiranguvöönd, üldjuhul raadiusega 50 m ümber üksikobjekti) on lisaks keelatud puhtpuistu kujundamine ning biotsiidi, taimekaitsevahendi ja väetise kasutamine. Üksikobjekti piiranguvööndis on ka keelatud puidu kokku- ja väljavedu külmumata pinnasel. Üksikobjekti (kaitseala) valitseja võib lubada puidu kokku- ja väljavedu, kui pinnas seda võimaldab.

2.2.2.5. Tegevuse kooskõlastamine kaitseala valitsejaga

Kaitseala valitseja ei kooskõlasta tegevust, mis vajab parkide kaitse-eeskirja kohaselt kaitseala valitseja nõusolekut, kui see võib kahjustada pargi kaitse eesmärgi saavutamist või seisundit. Kaitseala valitseja võib tema nõusolekut vajavate tegevuste kooskõlastamisel seada kirjalikult tingimusi, mille täitmisel tegevus ei kahjusta pargi kaitse eesmärgi saavutamist ega pargi kui ühtse terviku seisundit. Kui tegevust ei ole kaitseala valitsejaga kooskõlastatud või tegevuses ei ole arvestatud kaitseala valitseja kirjalikult seatud tingimusi, mille täitmisel tegevus ei kahjusta pargi kaitse eesmärgi saavutamist või seisundit, ei teki isikul, kelle huvides nimetatud tegevus toimub või toimus, vastavalt haldusmenetluse seadusele õiguspärasest ootust sellise tegevuse õiguspärasuse osas.

Praktikas on tingimuste seadmine kõige enam kasutatav võtte, millega välditakse pargis majandustegevuse kahjustavat mõju. Enamasti ei keelata tegevust, mis on parkide kaitse-eeskirjas lubatud kaitseala valitseja nõusolekul, vaid püütakse kaalutluse kaudu leida lahendusi, kus tegevus ei kahjusta loodus- ja kultuuriväärtusi, saavutades looduskaitse ja arendushuvide ühitamise.

3. Menetluse kirjeldus

Hiiu maakonna kaitsealuste parkide ja puistu piiride kehtestamise määruse eelnõu avalik väljapanek toimus 29. novembrist kuni 21. detsembrini 2021. a Keskkonnaameti Kärkla kontoris ja Hiiumaa Vallavalitsuses. Lisaks sai avalikkus määruse eelnõu, seletuskirja ja kaardiga tutvuda veebis Keskkonnaameti ja Hiiumaa valla kodulehel. Teade määruse eelnõu avaliku väljapaneku ja avaliku arutelu kohta ilmus 26. novembril 2021. a üleriigilise levikuga ajalehes Õhtuleht ja kohalikus ajalehes Hiiu Leht. Ametlikus väljaandes Ametlikud Teadaanded ilmus määruse eelnõu avalikustamise teade samuti 26. novembril 2021. a.

LKS §-s 9 sätestatud kaitse alla võtmise menetluse käigus saadeti teade määruse eelnõu avalikustamise, sh avaliku väljapaneku ja avaliku arutelu kohta Hiiumaa Vallavalitsusele, Riigimetsa Majandamise Keskusele, Transpordiametile, 43 maaomanikule, MTÜ-le Eesti Metsa Abiks ja Eesti Erametsaliidule ning kahele asjalisele, kes olid oma arvamust avaldanud Hiiu maakonna kaitsealuste parkide ja Sanglepa allee piiride muutmise ning Kõrgessaare pargi looduskaitse alt välja arvamise väljatöötamise kavatsuse avaliku tutvustamise ajal 2020. a. 36 teadet saadeti elektrooniliselt ning 14 teadet tähtkirja ja väljastusteatega. Teates tehti ettepanek, et ilma vastava ettepanekuta avalikku koosolekut ei korraldata, ning paluti parandusettepanekud ja vastuväited esitada Keskkonnaametile kirjalikult hiljemalt 21. detsembril 2021. a. Koosoleku korraldamiseks Keskkonnaametile ettepanekut ei tehtud.

Tähtajaks (21.12 2021. a) esitati tabelis 1 olevad ettepanekud. Ettepanekute tegijatele vastati kirjalikult.

Tabel 1. Ettepanekud kaitsealuste parkide ja puistu piiride kehtestamise kohta

Ettepaneku tegija	Ettepaneku sisu	Tulemus
katastriüksuse Kalgi (63902:001:4751) omanik	mitte laiendada Sanglepa allee piiri hoovi poole, sest katastriüksusele soovitakse paigaldada septikut ja rajada puurkaevu	ettepanekut ei arvestatud, sest allee kavandatav ulatus on vähim alleepuude säilimiseks vajalik ulatus (muinsuskaitsealise piiranguvööndi ulatus on veelgi laiem); septiku jaoks on asukoht juba leitud ja septik ka juba paigaldatud (naabermaaüksusele); puurkaevu rajamiseks leitakse võimalus vastava taotluse esitamisel tulevikus, arvestades säilinud alleepuid (neid katastriüksusel Kalgi säilinud ei ole, küll aga naabermaaüksustel); allee pärast ei ole põhjust puurkaevu rajamist keelata, sest puurkaev on püstine maa-alune rajatis, mis ei kahjusta oma väikese rõhtpindala tõttu oluliselt puude juurestikku, nagu ka veetoru, kui see rajatakse puurkaevust majadeni ehk alleest kaugemale ja see oleks allee pikiteljega enam-vähem risti
MTÜ Roheline Pärnumaa	mitte vähendada Hiiu maakonna parkide pindala	ettepanekut ei arvestatud, sest autoparklad, tapamaja ja õuealad pargi servas ei oma looduskaitselist väärtust; Hiiu maakonna looduskaitsealuste parkide piiride ajakohastamise ja Sanglepa allee piiri kehtestamise tulemusel looduskaitsealuse maa pindala kokkuvõttes hoopis suureneb, mitte ei vähene

Varem, 11. maist kuni 8. juunini 2020. aastal toimus Hiiu maakonna kaitsealuste parkide ja Sanglepa allee piiride muutmise ning Kõrgessaare pargi looduskaitse alt välja arvamise väljatöötamise kavatsuse avalik tutvustamine. Selle tulemused edastas Keskkonnaamet Keskkonnaministeeriumisse 16. septembri 2020. a kirjaga nr 7-4/20/15680 ning see kiri on nähtav Keskkonnaameti dokumendiregistri avalikus vaates (<https://adr.envir.ee>).

4. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Määrus ei ole seotud Euroopa Liidu õigusega.

5. Määruse mõju ja rakendamiseks vajalikud kulutused

Määruse mõju on hea loodus- ja elukeskkonnale, aidates looduskeskkonna säilitamisega kaasa inimeste põhivajaduste ja elukvaliteedi tagamisele. Määrusega ajakohastatakse Hiiu maakonna kaitsealuste parkide piire ja kehtestatakse kaitsealuse Sanglepa allee piir. Kehtestatavad piirid arvestavad alade eesmärgiks olevate väärtuste kaitse vajadusi ja piiride rakendamine tagab nende väärtuste parema säilimise.

Lääne-Eesti saared kuuluvad UNESCO biosfääri programmiala (programm MAB ehk *Man and Biosphere*) koosseisu ning kaitstavad alad (kaitse- ja hoiualad ning püsielupaigad) on programmiala tuum- ja puhveralad (sihtkaitsevööndid on tuumalad, piiranguvööndid ja hoiualad on puhveralad), mille hea seisund tagab biosfääri programmiala hea seisundi.

Pargid ja Sanglepa allee olid juba varem riikliku kaitse all. Kaitse alt arvatakse viiest pargist ja ühest alleest kokku välja 2,4 ha maad, millest 0,53 ha on eramaa ja 0,12 ha riigimaa ning millelt tuleb edaspidi (pärast muudatuste jõustumist alates 1. jaanuarist) senise 50% asemel 100% määraga maamaksu maksuma hakata. Arvestades, et muudatus puudutab rohkem kui 16 katastriüksust, on muudatus maamaksu osas väga väike. Munitsipaalmaad arvatakse kaitse alt välja kokku 1,75 ha.

Kaitse alla võetakse kokku 8,5 ha maad, millest 3,42 ha on eramaa ja 4,11 ha riigimaa ning millelt peab edaspidi maamaksu tasuma 50% väiksemas määras. Muudatus puudutab 47 katastriüksust, millest 36 on era- ja 11 riigiomandis. Munitsipaalmaad võetakse kaitse alla 0,97 ha.

Selleks, et kompenseerida maaomanikule kaitstaval alal kehtivaid piiranguid, on kaitstava ala piiranguvööndis 50% maamaksuvabastus.

Vastavalt maamaksuseaduse (edaspidi *MaaMS*) §-le 4 kaasneb eelnõu jõustumisega kohalikule omavalitsusele maamaksutulude vähenemine. *MaaMS* § 4 lõike 3 kohaselt hakkab maamaksusoodustus kehtima määruse jõustumisele järgneva aasta 1. jaanuaril. *MaaMS* § 4 lõike 2 kohaselt makstakse LKS §-s 31 sätestatud piiranguvööndi maalt maamaksu 50% maamaksumäära. *MaaM* § 4 lõike 1 punkti 6 kohaselt ei maksta maamaksu omavalitsusüksuse haldusalal asuvalt munitsipaalmaalt. Kuna kaitse alt arvatakse välja 0,65 ha varem piiranguvööndisse kuulunud mittemunitsipaalmaad ning kaitse alla piiranguvööndisse arvatakse 7,53 ha mittemunitsipaalmaad, väheneks kohaliku omavalitsuse maamaksutulu arvestuslikult 14 euro võrra aastas. Alates 2025. aastast kompenseeritakse kõikidele omavalitsustele riiklike looduskaitsealade piirangute tõttu saamata jääv maamaksutulu. Kompenseerimine toimub eelneva aasta andmete alusel ehk 2025. aastal makstakse kompensatsiooni 2024. aastal saamata jääva maamaksu eest.

Riigimetsamaad võetakse kaitse alla ja piiranguvööndisse 0,37 ha. Riigimetsa Majandamise Keskuse Hiiumaa metskonna metsa majandamise kava aastani 2022 järgi vähendab 1 ha majandusmetsa range kaitse alla võtmine puidukasutuse tulu 105 eurot aastas. Piiranguvööndi mõju on umbes kümnendik range kaitse alla võtmise mõjust. Arvestades eeltoodut, ulatuks igaaastane saamata jäänud puidutulu parkide piiride uuendamisel ja Sanglepa allee piiri kehtestamisel nelja euroni.

Planeeringud tuleb kooskõlla viia kehtestatud õigusaktidega. Seega mõjutab määruse kehtestamine ka kehtestatud planeeringuid. Teadaolevalt vastuolusid kehtivate planeeringutega ei ole, mistõttu oluline mõju selles küsimuses puudub. Eelnõu avalikustamise käigus saadeti kohalikule omavalitsusele ning maaomanikele ja -haldajatele arvamuse avaldamiseks eelnõu materjalid. Selle käigus ei esitatud vastuväiteid, et määruse jõustumine takistaks kehtivate planeeringute elluviimist. LKS § 9 lõike 7¹ punktide 3 ja 4 järgi on avalikustamise üks eesmärk saada menetlusosalistelt neile teadaolevaid andmeid, mis on eelnõuga seotud.

Eeltoodu põhjal võib väita, et määruse jõustumisel puudub oluline mõju sotsiaalvaldkonnale, riiklikule julgeolekule, majandusele, regionaalarengule ning riigiasutuste ja kohaliku omavalitsuse korraldusele. Määruse jõustumine ei too kaasa uute organisatsioonide moodustamist.

6. Määruse jõustumine

Määrus jõustub kümnendal päeval pärast Riigi Teatajas avaldamist.

7. Vaidlustamine

Määruse üldkorraldusele ehk haldusakti tunnustele vastavat osa on võimalik vaidlustada, esitades halduskohtumenetluse seadustikus sätestatud korras kaebuse halduskohtusse. Määruses on üldkorralduse regulatsioon suunatud asja (kinnistu) avalik-õigusliku seisundi muutmisele, hõlmates eelkõige asja kasutamist ja käsutamist reguleerivaid sätteid. Üldkorralduse tunnustele vastavad määruses need sätted, millest tulenevad kinnisasja omanikule või valdajale õigused ja kohustused, mis on konkreetse kinnisasjaga tihedalt seotud ning puudutavad kinnisasja kasutamist või käsutamist. Halduskohtumenetluse seadustiku § 46 lõike 1 kohaselt võib tühistamiskaebuse esitada 30 päeva jooksul kaebajale haldusakti teatavaks tegemisest arvates ja sama paragrahvi lõike 5 kohaselt kaebuse haldusakti õigusvastasuse kindlakstegemiseks kolme aasta jooksul haldusakti andmisest arvates.

Keskkonnaseadustiku üldosa seaduse kohaselt on ka keskkonnaorganisatsioonidel õigus esitada kaebus kohtusse. Keskkonnaasjades kohtusse pöördumist reguleerib keskkonnaseadustiku üldosa seadus (§-d 30 ja 31), mille kohaselt eeldatakse keskkonnaorganisatsioonide õiguste rikkumist või põhjendatud huvi, kui keskkonnaorganisatsioon vastab teatud kriteeriumidele (§ 31) ja kaebuse põhjus on seotud keskkonnaorganisatsiooni senise tegevuse või tegevusvaldkonnaga (§ 30 lg 2).

8. Eelnõu kooskõlastamine

Eelnõu on kooskõlastatud teiste ministeeriumitega eelnõude infosüsteemi EIS kaudu. Justiitsministeerium, Kultuuriministeerium, Siseministeerium ja Rahandusministeerium on eelnõu kooskõlastanud. Teised ministeeriumid on kooskõlastanud eelnõu vaikimisi. Vabariigi Valitsuse relemendi § 7 lõike 4 kohaselt, kui kooskõlastaja ei ole sama paragrahvi lõigetes 1-3 sätestatud tähtaja jooksul eelnõu kooskõlastanud või jätnud selle põhjendatult kooskõlastamata, loetakse eelnõu kooskõlastatuks.